

Open leerhuis Betlehem 2018/02

Met medewerking van
**Onzen Heertje erfgoedvereniging
vzw**
en steun van

Onzen Heertje

Het Goede doel vzw
Doornstraat 11A
8970 POPERINGE

DRIEKONINGEN

De vierde koning

.Ken je het verhaal van de vierde koning, de koning uit Rusland die gehoord had dat de Messias geboren was en daarom met goudstukken en edelstenen, het rijkste bont, het fijnste weefsel en de zachtste honing op tocht ging.

Onderweg kwam hij de andere drie koningen tegen, maar omdat de vierde koning eerst bij een jonge ongehuwde moeder wilde blijven, totdat haar kind geboren was, speelde hij die drie koningen even snel weer kwijt. Hij gaf de helft van het fijne weefsel aan de jonge vrouw, daarmee kon ze haar kind kleden. Alleen zou hij ook de weg wel vinden, dacht hij, en de Messias zou ook wel tevreden zijn met een geschenkje minder. Maar aan de stadspoorten werd hij door een groep bedelaars tegengehouden en de koning werd door hun ellende zo gegrepen, dat hij hen de helft van zijn goudstukken gaf. Hij trok verder, maar hij zag op de velden een troep slaven die beestachtig door hun eigenaar behandeld werden. Hij kon het niet langer aanzien en met al zijn edelstenen kocht hij de slaven vrij. De slaven waren echter hoogst ontevreden omdat, zegden ze, zij vroeger wel slagen maar ook eten kregen en nu helemaal niets meer hadden. De koning voelde zich dan ook verplicht om die mensen wat te helpen, hij gaf hen de rest van zijn goudstukken en leerde hen hoe ze zelf een boerderij moesten in stand houden. Dat nam nogal wat tijd in beslag en om de weg korter te maken, dacht de koning om dwars doorheen de woestijn te gaan. Hij werd er overvallen door een zwerm bijen die hongerig op zoek waren naar voedsel en omdat die dieren niet van honger zouden omkomen, gaf hij hen dan maar zijn pot honing. De Messias zou ook wel tevreden zijn met het stuk bont en met het overschot van het weefsel, dacht hij.....

... een melaatse met etterende wonden, Hij sleepte zich verder en toen hij eindelijk de stad bereikte, zag de koning er zelf als een bedelaar uit, wel gekleed in duur, maar versleten bont.

... hij zag hoe soldaten haar zoon meesleurden. De zoon had grote schulden gemaakt en werd daarom als galeislaaf veroordeeld. Dat hij de enige zoon was en dat zijn moeder een weduwe was, had de rechters niet kunnen vermurwen. De koning stelde voor dat hij de plaats van de arme jongen zou innemen. De soldaten aanvaardden de ruil en zo kwam de koning in het ruim van het schip terecht, waar hij de straf van dertig jaar slaaf uitzat...

Uiteindelijk volgde hij de mensen in nood en toen zag hij drie kruisen, drie gekruisigde mannen en de schreeuwende bende er om heen. En toen herkende de koning de Messias. Hij hing daar aan het kruis, tussen de twee andere in.

Met lege handen ging hij voor het kruis staan. De uitputting was voor de vierde koning te groot. Hij stierf onder het kruis en boven op het kruis zag iemand hoe gelukkig de jongen vande moeder geworden was, hoe vrij de vrijgekochte slaven leefden, hoe de melaatse traag genas en hoe de armen stilaan hun ellende te boven gekomen waren omdat zij eindelijk eens kansen gekregen hadden. Hij zag hoe mensen zich te goed deden aan de lekkere honing die een zwerm bijen verzameld had en hoe er ergens een jongen zich na zijn veroordeling herpakt had.

In het westen

Koude en winter zijn in die periode overheersend. De sneeuw op de kerstkaartjes en de folklore met de vier Rook- of Ruwe Nachten, dat waren de Thomasdag (21 december), kerstavond (de dag voor kerst, 24 december), oudejaarsavond en de Driekoningennacht (6 januari) zijn de oude streek accenten. De naam voor deze dagen voert terug op tijden, dat een priester, de huisheer of de huisvrouw het huis uitrookte met rook van *gewijde kruiden*, om boze geesten, demonen en duivels te verdrijven. (Rook, Duits: Rauch).

Na het uitroken werden alle vertrekken van het huis en ook de stallen besprenkeld met wijwater als een soort verzegeling.

lok

Hierbij werden gebeden uitgesproken, de staldeur naar buiten mocht tot het einde van de twaalf dagen niet meer geopend worden. In een pan werd wat van de gloed uit het haardvuur gedaan, en daarop werd wierook, gewijde kruiden of delen van een op palmzondag gewijde bezem gelegd. Met dit rookvat ging men dan rond. Tijdens de Twaalf dagen was *tovenarij* extra sterk. Aan de andere kant moest men dus op z'n hoede zijn voor tovenarij van anderen. Wanneer men een pet of hoed boven de rook hield en deze dan opzette, had men een goede bescherming voor het nieuwe jaar tegen hoofdpijn.

Tijdens de twaalf dienden vele werkzaamheden stil te liggen, omdat die anders ongeluk brachten. Er mocht *geen graan gedorst worden*. De was mocht niet gedaan worden, pas na de 6de januari mochten vuile kleren weer gewassen worden, en wanneer *Vrouw Holle* in deze dagen langskwam, en zag dat het werk aan spinnewiel en weefgetouw niet klaar was en dat er niet ordelijk opgeruimd was, dan kon de huisvrouw op een flinke straf rekenen,

De Wilde Jacht werd vaak gesymboliseerd door wild en ruw uitzienende, sterk behaarde maskers. Vandaar, dat ook wel van de Ruwe Nachten gesproken werd, waarbij *ruw* in de vroegere betekenis van *grof, harig en ongetemd* werd bedoeld. Die maskers werden *Perchten* genoemd, en daarbij kan men denken aan Perchta, zoals *Vrouw Holle* in zuidelijker streken ook wel werd genoemd. ..

De Dertiendag, of wel de Dertiende heilige nacht, staat in noord-west Europa bekend als laatste dag van de Joeltijd. De Joeltijd kent twaalf gewijde nachten (weihnachten) en de volgende dertiende dag is de afsluiter van de Midwintertijd.

De bijbel

In het evangelie spreekt men van de 3 wijzen (drie magiërs) De drie koningen komen na het afsluiten van het Midwinterfeest als de drie nieuwe jaargetijden. Koning Lente, Koning Zomer en Koning Herfst treden aan na de Winter.

Theofanie

Graankorrels, noten en de bonen zijn de behuizing van de levenskracht. (het heil). Op de kortste dag heeft de levensgeest daarin zijn intrek genomen, om wat later te ontkiemen zodat het leven zich openbaart. Op 6 januari de dertiende dag wordt dit ontkiemen gevierd. Tot die dag mag je geen bonen, want die zijn dan, net als alle zaden, heilig in de heilige tijd van afwachting gedurende de 12 heilige nachten, eten of planten. Leven is als een magische kracht.

De *drie koningen* komen nog bijbels het best naar voor vanuit Psalmen 72: 11: *Laten alle koningen zich neerwerpen voor hem.*

Lucas vindt de verkondiging aan de herders¹, de opdracht in de tempel² en de Openbaring of de doop van Jezus³ belangrijker dan dat er koningen zouden gekomen zijn. **Mattheus** neemt na de stamboom het verhaal van de twijfel van Jozef omtrent het vaderschap⁴, de magiërs die het belangrijk vinden van Jezus te vereren en de vlucht en terugkeer uit Egypte⁵ als start van zijn evangelie.

1 Luc. 2: 8–20.

2 Luc. 2: 21–40.

3 Luc. 1: 3–80.

4 Mt. 1: 18–25, Mt. 2: 1–12, Mt. 2: 13–23.

5 Mt 1: 1–17, Mt. 2: 13–23.

Paulus en Johannes⁶ hebben een theologische invalshoek en hebben het over Zijn kruis en Zijn betekenis. Hij komt *licht uit licht, God uit God*. De nederigheid van het offer en de overgave van een leven als Mensenzoon verdient dat iedereen de knie zou buigen. Met alle parallellen van kribbe/kruishout, en de plaats in de herberg⁷ die er niet was...

In de geboorte hebben de eerste christenen zich weinig geïnteresseerd. Pasen was belangrijk, de martelaren worden gevierd op hun hemelse geboortedag. Multatuliaanse neemt de 14 Nissan (maankalender van de Joden) om die gelijk te stellen met de 25 maart van de zonnecalender. Hij identificeert die datum met de eerste scheppingsdag⁸. Politicus van Rome⁹ plaatst ook Jezus geboorte op die datum. Met Augustinus worden twee data gekoppeld de ontvangenis en de geboorte.

Juffrouw Egeria, pelgrim naar het Heilig Land, schrijft in 385 over de feesten in Betlehem, waar ze Epifanie in begin januari de geboorte van Jezus vieren. In Duitsland is pas in de 8ste eeuw een synodebesluit met de vaste datum van Kerstmis bekend¹⁰.

Welke instrument om te oriënteren gebruiken we?

Magiërs

In de 6de eeuw¹¹ worden die wijzen magiërs. Ze worden vergeleken met de drie bezoekers bij Abraham (*Abimélek, Ahuzzat et Pikel*¹²). Melchior, Balthazar en Gaspard zijn namen met een apocriefe oorsprong.

Supernovaverschijningen, Kometen, Machtscconstellaties hebben vele theorieën doen ontstaan. Er zijn processies bekend in de geschiedenis met koningen die naar Keizer Nero gaan. Beeldspraak is hier niet vreemd. De ster verdwijnt bij de dood en stijgt gedurende het leven van de mens.

In Jesaja 7: 14 lezen we in de bijbel dat een jonge vrouw (παρθενος¹³) een kind ter wereld bracht. Deze passage wordt vaak gekoppeld aan de Egyptische religie. De winterzonnewende waar de Steenbok de passage van de Maagd om middernacht meemaakt in de horizon¹⁴ laat dan ook weer andere bespiegelingen toe. Het Joelfeest is veel genoemd maar is niet zo zeker¹⁵. De Parallel met Chanoeka is enkel omwille van de kaarsen, maar de beide feesten hebben een andere verwijzing.

Wijzen uit het oosten

De aanbidding der koningen (magoi) bestond al in de 4e-eeuw als afbeelding op een Romeinse sarcofaag in Rome¹⁶. De wijzen uit het oosten waren afgebeeld als Perzen in

6 Joh. 1: 9-14, Fil. 2: 5-11.

7 Luc. 2: 7.

8 Naar de Joodse Hagada waarin Izaak (protype van Jezus $\text{קְרִיבָה לְיִשְׁרָאֵל}$); Χρονολογία , *Chronographiai* van Sextus Julius Africanus (° 160/170; † na 240).

9 222.

10 Vroegere notities vermelden de reacties tegen de Mithrascultus, de Sol invictus, enz. die het idee deden groeien om er de Kerstdatum aan vast te knopen.

11 Pseudo-Mattheus 16.1.

12 Gen. 26:26-29.

13 עלמה

14 De ster Spica, Stachys, korenaar verwijst dan op die manier weer – wat ver gezocht – naar het huis van het brood: Betlehem.

15 De kerstdatum zou vastgelegd zijn omwille van de gebruiken rond het weerkeren van het licht: *buche de Noël*).

16 Verhalen uit de eerste christenheid hebben het over twaalf wijzen.

een 6de-eeuws Byzantijns mozaïek, Basiliek van Sant Apollinare Nuovo, Ravenna. En bij ons is de aanbidding van de koningen door Dirk Bouts, 1467-1468 een voorloper van een lange geschiedenis.... De volksdevotie resulteerde in relieken van de Heilige Driekoningen in Trier. Het bezoek van de wijzen uit het oosten aan Jezus wordt in het westers christendom origineel gevierd op 6 januari. Volgens de legende werden de koningen later gedoopt door Sint-Thomas. Ze zouden daarna bisschoppen zijn geworden in India. Deze legende kan teruggeleid worden tot een schrijver in de 6e eeuw die zich baseerde op apocriefe bronnen.

Evangelie volgens Matteüs

De precieze herkomst, de namen en het aantal van de koningen¹⁷ wordt niet vermeld.

Er wordt verteld dat de wijzen vanuit het oosten naar Jeruzalem kwamen omdat ze een ster hadden gezien. Uit de verschijning van de ster hadden zij opgemaakt dat de langverwachte, ware koning der Joden zojuist was geboren. Dit kwam de toenmalige koning der Joden, Herodes I, ter ore. Herodes was zeer bevreesd voor troonpretendenten; hij liet zelfs zijn eigen zoons Alexander en Aristobulus (7 v.Chr.) en Antipater (4 v.Chr.) ter dood brengen uit vrees dat ze hem van de troon zouden stoten. De geboorte van een andere koning was dan ook slecht nieuws voor hem. Hij ontbood de Schriftgeleerden en priesters aan zijn hof om te weten te komen waar de Messias geboren zou worden. Volgens de profetie was dat in Bethlehem. Daarna ontbood hij de wijzen en gaf hun de opdracht om de pasgeboren Messias in Bethlehem te gaan opzoeken. Hij speldde de wijzen op de mouw dat hij wilde weten waar het kind was, zodat hij hem zelf ook hulde kon gaan bewijzen. In werkelijkheid wilde hij een rivaal uit de weg ruimen. God waarschuwde in een droom de wijzen ten slotte niet naar Herodes terug te gaan. Ze keerden daarom langs een andere route naar hun land terug. Het evangelie van Matteüs zegt niet wanneer¹⁸ de wijzen Jezus bezochten.

Goud/Koning, wierook/God en mirre/Mens aan

Omdat μάγοι (*magoi*¹⁹) soms priesters van het zoroastrisme aanduidt ziet men ze vaak als wijzen uit het oosten: Perzische priesters. Het apocrief boek *evangelie van de Kindertijd van Jezus* schrijft dat Jezus door de profeet Zoroaster voorspeld was. Om deze piste te ontwijken zag men de magiërs als mensen die toekomstige gebeurtenissen kunnen voorzien: een soort *astrologen*.

De beste kontekst is Ps. 72: 11: *Laten alle koningen zich neerwerpen voor hem* en Jes. 60: 3,6 *Een vloed van kamelen zal je land overspoelen, jonge kamelen uit Midjan en Efa. Uit Seba komen ze in groten getale, beladen met wierook en goud.*

Sinds de vernieuwing van de liturgie wordt het feest gevierd op de zondag tussen 2 en 8 januari, het hoogfeest van de *Openbaring des Heren*.

17 Caspar (geel), Afrika, mirre; Melchior, blank en grijs, Europa, goud; Balthasar, met baard en zwart, Saba (Ethiopië), Azië, wierook. Bij de Syrische christenen bijvoorbeeld heten de drie wijzen Larvandad, Goesjnasap en Hormisdas.

18 Matteüs 2: 16.

19 Een bekende magiër is Johann Faust, hij werd beschuldigd van het uitoefenen van zwarte magie. Er ontstonden vele verhalen rondom Faust, zie Faust (legende). In de Bijbel wordt Simon Magus genoemd in het boek *Handelingen* van het *Nieuwe Testament* en in de apocriefe *Handelingen van Petrus*. Apollonius van Tyana staat ook bekend als magiër. Zijn biografie vertoont veel overeenkomsten met die van Jezus Christus